

PRATARMĖ

Mokslinių straipsnių leidinio „Bibliotekų tyrimai Lietuvoje“ antrajame tome skaitytojų auditorijai pristatomi tęstinių tyrimų, kuriuos atliko Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (toliau – LNB) tyrėjai, rezultatai.

Pirmąją knygos dalį – „Savivaldybių viešųjų bibliotekų organizacinių struktūrų analizė“ parengė Elvyda Skuodytė. Straipsnyje siekiama nustatyti ir įvertinti per pastaruosius dešimtmečius susiformavusias savivaldybių viešųjų bibliotekų organizacines struktūras, išnagrinėti, kokios pagrindinės tendencijos vyrauja šiose organizacijose kuriant ir (arba) keičiant organizacijos struktūrinį modelį, išsiaiškinti, ar jau įgyvendinti sprendimai sudaro viešosioms bibliotekoms galimybę prisitaikyti prie nuolat besikeičiančios socialinės aplinkos, didėjančios kitų institucijų konkurencijos ir augančių jų vartotojų lūkesčių. Šis darbas sumanytas kaip pradinis etapas tęstinių tyrimų, kurių galutinis tikslas – pasiūlymai ir vertingos rekomendacijos, padėsiančios bibliotekų vadovams pasirinkti vadybos priemones modernizuojant šių organizacijų struktūras ir valdymo modelius. Šalia kitų reikšmingų prielaidų straipsnyje aptariama Lietuvos viešųjų bibliotekų struktūros kaitos istorija atspindi ir bibliotekinių vertybių kaitą. Lietuvos viešųjų bibliotekų sistemoje vis dar atpažįstame sovietinės masinės bibliotekos struktūrinį modelį ir jo diktuojamą vartotojų aptarnavimo paradigmą. Bibliotekų organizacinėje struktūroje dar išlikęs centralizuotos sistemos modelis, XX a. 7–9-ajame dešimtmečiais sukurtas funkcinio organiza-

cijos tipo bazėje, pašalinant iš šio modelio sistemos sąveikavimą palaikančius elementus. Todėl E. Skuodytės pradėtas bibliotekų sistemos tyrimas atliktas kaip niekad laiku, nes sparčiai išsibėgėjusiai vertybinei bibliotekų vartotojų aptarnavimo pertvarkai svarbu būti įgyvendinamai pagal stabilų ir šiuolaikišką organizacijos valdymo modelį.

Įvertinus tyrimo duomenis, galima teigti, jog savivaldybių viešųjų bibliotekų organizacinių struktūrų modeliai liudija apie akivaizdžias Lietuvos bibliotekų pastangas integruotis į sociokultūrinius procesus, pritaikyti prie radikaliai besikeičiančios aplinkos. Šie požymiai leidžia atpažinti biblioteką kaip instituciją, galinčią savo teritorijoje užtikrinti socialiai reikšmingų žinių akumuliaciją (kaupimą, atnaujinimą ir gausinimą), sociokultūrinę komunikaciją ir kultūros reiškinių sklaidą. Tyrimo rezultatai atskleidė didėjančią poreikį bibliotekininkams įgyti įvairesnių kompetencijų ir įgūdžių, nei tradiciškai to reikėtų bibliotekininko profesijai. Įvertinus tai, kad bibliotekos personalas yra vienas svarbiausių šios įstaigos strategijos įgyvendintojų, ir tęsiant problemos tyrinėjimą, būtų siekiama nuodugniau išnagrinėti sektoriaus kvalifikacinius išteklius, gauti svarbios informacijos, padėsiančios patikimiau nustatyti personalo ugdymo bei vystymo strategiją ir (arba) ją ribojančius veiksnius.

Šios analizės autorė Elvyda Skuodytė – LNB Informacijos mokslų departamento vyriausioji metodininkė, turinti daugiau nei 30 metų darbo viešųjų bibliotekų sistemoje patirtį. Ilgus metusėjusi vadovaujanti pareigas Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešojoje bibliotekoje, nuo 2012 m. ji užsiima intensyvia tiriamąja veikla Nacionalinėje bibliotekoje. Pagrindinė E. Skuodytės profesinio domėjimosi sritis – viešosios bibliotekos, jų vadyba, bibliotekos išteklių sudarymo, vartotojų aptarnavimo, personalo kompetencijų ugdymo klausimai. Tyrėja yra parengusi ir įvairiuose seminaruose, konferencijose bei bibliotekų personalo kvalifikacijai tobulinti skirtuose renginiuose perskaičiusi daugiau nei 80 pranešimų šiais ir kitais su bibliotekininkyste, bibliotekų veikla susijusiais klausimais, paskelbusi daugiau nei dvi dešimtis publikacijų, didžiąją jų dalį – profesinėje spaudoje.

Antroje leidinio dalyje – „Savivaldybių viešųjų bibliotekų sistemos veiklos tyrimas taikant BIX (*Bibliotheksindex*) metodiką“ yra pateiktas 2013 m. pradėto BIX (*Bibliotheksindex* – bibliotekų indekso) programos pritaikymo Lietuvos pagrindinių savivaldybių viešųjų bibliotekų (SVB) tinkle tyrimo pirmasis etapas¹. Tame etape vienas iš siekinių – nustatyti šios metodikos tinkamumą ir pritaikomumą Lietuvos viešųjų bibliotekų sistemoje – buvo sėkmingai įgyvendintas, todėl kitais metais greta žvalgomuoju būdu ištirtų 58 pagrindinių viešųjų bibliotekų įvertinta visa likusioji sistemos dalis, įtraukiant ir bibliotekų filialus. Tai užtikrino, jog būtų atliktas tikslus ir objektyvus visos bibliotekų sistemos veiklos rodiklių skaičiavimas. Bibliotekų įvertinimas naudojantis BIX metodika išryškina kiekvienos jų stiprybes ir silpnybes, parodo, kuriuos išteklius ar infrastruktūros elementą reikėtų plėtoti ir kurias veiklos sritis tobulinti. Didesnes galimybes galutiniame reitinge gauti aukštesnį įvertinimą turi ta biblioteka, kurioje optimaliai subalansuoti ir tolygiai plėtojami visi ištekliai bei paslaugos, užtikrinantys naudojimosi jais intensyvumą ir lemiantys bibliotekos veiklos efektyvumą, kurioje sudarytos galimybės bibliotekos plėtrai, būtinais taikantis prie esamų pokyčių. Tokiu būdu propaguojamas visa apimantis, subalansuotas požiūris į bibliotekos veiklos organizavimą ir valdymą.

Jau antri metai iš eilės profesinėje spaudoje publikuojami pagal BIX metodiką parengto Lietuvos viešųjų bibliotekų reitingavimo rezultatai sulaukia didelio bibliotekinės bendruomenės susidomėjimo ir pamažu tampa veiklos savianalizės priemone, kuria per susitikimus su sprendimų priėmėjais naudojamosi (kas yra ne mažiau svarbu) kaip argumentacija vertinant atstovavimą bibliotekų interesams. Bibliotekų vertinimas taikant BIX metodiką įtikinamai parodo, jog geriausi rezultatai ir didžiausias

¹ Žr. tyrimo pirmojo etapo rezultatus: JASKONIENĖ, Dalia. Savivaldybių pagrindinių viešųjų bibliotekų reitingas. *Tarp knygų*, 2014, kovas, Nr. 3 (662), p.14–21; JASKONIENĖ, Dalia. Savivaldybių pagrindinių viešųjų bibliotekų veiklos tyrimas taikant BIX (*Bibliotheksindex*) metodiką. In *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje: mokslinių straipsnių rinkinys*. T. 1. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2015, p. 181–268.

veiklos efektyvumas pasiekiami tik bendromis bibliotekų ir jų steigėjų pastangomis, tad ateityje rekomenduojama puoselėti kuo artimesnį bibliotekų ir jas valdančių vietos savivaldos atstovų bendradarbiavimą. Reguliarus, kasmetis SVB veiklos vertinimas pagal BIX metodiką ir jų reitingo skelbimas viešojoje erdvėje padėtų atskleisti pakankamai objektyvią informaciją apie kiekvienos SVB būklę, suteiktų galimybę stebėti pokyčius ir plėtros tendencijas, labiau išryškintų jų stipriąsias ir silpnąsias vietas, atskleistų tobulintinas veiklos sritis, numatytų jos gerinimo priemones.

BIX metodikos pritaikymo Lietuvoje iniciatorė Dalia Jaskonienė yra ilgametė LNB darbuotoja, Informacijos mokslų departamento vyriausioji metodininkė, sukaupusi didžiulę patirtį viešųjų bibliotekų veiklos vertinimo srityje. Pagrindinės D. Jaskonienės profesinio domėjimosi sritys: viešųjų bibliotekų veiklos plėtros stebėseną ir analizę, tarptautinę bibliotekų statistiką, bibliotekų veiklos standartai, vartotojų aptarnavimo organizavimas bibliotekoje. Autorė yra parengusi ir paskelbusi daugiau nei 100 publikacijų, didžiąją jų dalį – profesinėje spaudoje, įvairiuose seminaruose, konferencijose, profesiniuose mokymuose perskaičiusi daugiau kaip 100 pranešimų. Aptariamojo tyrimo metu gautus rezultatus D. Jaskonienė yra pristaičiusi bibliotekų specialistų mokymuose, kuriuose dalyvavo Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių bei Panevėžio apskričių ir joms priskirtų teritorijų savivaldybių viešųjų bibliotekų darbuotojai. Gautų duomenų pagrindu paskelbta straipsnių profesinėje spaudoje².

Knygos straipsnių autorės nuoširdžiai dėkoja leidinio mokslinei redaktorei dr. Inetai KRAULS-WARD už naudingus patarimus, pasiūlymus sprendžiant kai kuriuos probleminius klausimus, turiningas išvalgas ir pastabas.

Tyrimo „Savivaldybių viešųjų bibliotekų sistemos veiklos tyrimas taikant BIX (Bibliotheksindex) metodiką“ organizatorė ir vykdytoja D. Jaskonienė norėtų nuoširdžiai padėkoti visiems, prisidėjusiems atliekant šį tyrimą. Didelį

² JASKONIENĖ, Dalia. Savivaldybių viešųjų bibliotekų reitingas. *Tarp knygų*, 2015, liepa–rugpjūtis, Nr. 7–8 (678–679), p. 2–6.; rugsėjis, Nr. 9 (680), p.6–11.

darbą atliko kolegės iš apskričių viešųjų bibliotekų: Asta Valaitytė, Kauno apskrities viešosios bibliotekos Strateginės plėtros ir inovacijų centro vyriausioji metodininkė veiklos stebėsenai; Irmina Girnienė, Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos Informacijos centro didžiosios skaityklos vyresnioji bibliotekininkė; Rasa Milerienė, Klaipėdos apskrities viešosios Ievos Simonaitytės bibliotekos Regiono bibliotekų ir kultūros vadybos skyriaus vyresnioji metodininkė; Rita Paliukaitė-Medeckienė, Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos Regiono bibliotekų metodikos ir vadybos centro vyriausioji metodininkė; Ekaterina Prakupene, Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos Regioninio bibliotekų veiklos ir vadybos skyriaus vedėja. Šios specialistės apskaičiavo apskričių viešosioms bibliotekoms priskirtų teritorijų (Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus regionų) savivaldybių viešųjų bibliotekų veiklos rodiklius ir jų procentilius, pateikė vertingų išvalgų bei vertinimų.